

I. Krčínové z Kolína a Polep

*„Pro hru, kteří položili vinu. Mertl, Václav bečvář, Matěj mlynář, Bukač, Havránek, Jacobus Krčín (Krczin), Bečka a jiní, kteří hráli v kostky proti záповědi panské, předstoupili jsou před pány, prosíce za navrácení peněz svých, které jsou za vinu položeny.“*¹ K tomuto docela nevšednímu jednání došlo při zasedání městské rady na radnici v královském městě Kolín 24. dubna 1494. V naprosto nečekané konstelaci – totiž hazardního hráče – poprvé vstoupil na dějinné jeviště jistý měšťan Jakub Krčín. Vystupuje tu spolu s dalšími muži jako hazardní hráč, který proti zákazu kolínských městských úřadů hrál „kostky“, tedy hazardní hru. A zjevně se jednalo nikoli o malé peníze, které jim byly zabaveny. Podobný záznam o takovýchto aktivitách kolínských měšťanů na sklonku 15. století je velmi vzácný. Hazardu se zjara roku 1494 věnovalo nejméně sedm kolínských měšťanů. Ale pozor, kdo by si snad myslel, že šlo o nenapravitelné osoby, které pocházely někde z okraje městské společnosti, a tímto způsobem si vydělávaly na skromné živobytí, krutě by se mylil!

Městský hejtman Jan ze Žďáru obnovoval v pátek 1. května roku 1495 městskou radu v Kolíně.² Mezi obecní staršími nacházíme také tyto čtyři muže: Mertla, Jakuba Krčina, Havránka a Bukače. A aby toho nebylo málo, tak Jakub Krčín byl potvrzen spolu s Janem Vejdělkem jako cechmistři, tedy mužové, kteří stanuli na příští období v čele, v daném případě sladovnického, cechu. Není tak pochyb o tom, že tento Jakub Krčín byl zámožný muž, který se těšil v Kolíně nemalé úctě a vlivu. Mohu zde dodat pro lepší orientaci, že se jednalo o děda stejnojmenného pozdějšího proslaveného rožmberského regenta, věhlasného rybníkáře apod.

Kolínský Jakub Krčín byl i nadále velmi aktivní v samosprávných úřadech tohoto města. V roce 1496 byl jmenován do dvanáctičlenné městské rady. Ale nejen to, byl rovněž pověřen, aby spolu se dvěma dalšími muži

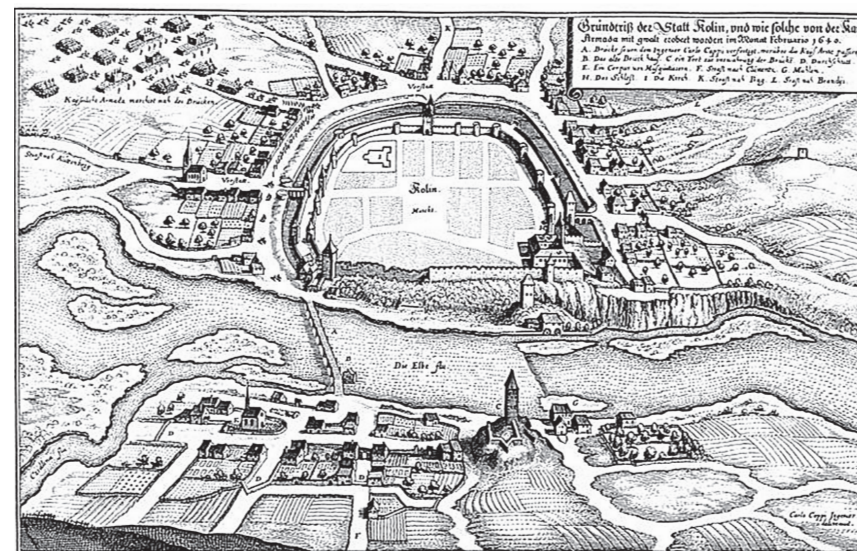
¹ SOKA Kolín, AM Kolín, sine sign., radní manuál (1494–1500), f. 21r.

² Tamtéž, f. 22r.

dohlížel na řádný chod kolínského tržiště.³ Hned následujícího roku zasedl opět mezi obecní starší, právě tak jako opět stanul v čele cechu sladovníků.⁴ I v letech 1498, 1499 a 1500 jej nalézáme mezi obecními staršími a byl i v roce 1499 cechmistrem. Bohužel, náš klíčový zpravodaj o těchto aktivitách – radní manuál zachycující události pro léta 1494 až 1500,⁵ nás pro další léta opouští. Před rokem 1500 nemůžeme opomenout ani aktivity tohoto kolínského Krčina v souvislosti s městským obecním rybníkem. Ten byl právě v letech 1494 buď nově vybudován, či zásadně rozšiřován, aby poskytoval městu vyšší příjem. Již u onoho menšího skandálu s hrou v kostky padl návrh, aby se hráči podíleli na „spuštění rybníka“, že by jim za to mohli vrátit zabavené peníze.⁶ V roce 1495 se konala dokonce na kolínské radnici porada o tom, jak co nejlépe využít obecní rybník. Mezi účastníky nacházíme i Jakuba Krčina. Ten byl dokonce jmenován mezi „ouředníky nad rybníkem“.⁷ O jeho významném postavení svědčí i to, že byl vybrán spolu s dalšími třemi měšťany.⁸

O vzrůstu společenského postavení Jakuba Krčina svědčí i skutečnost, že mu byl v roce 1509 udělen erbovní list králem Vladislavem Jagellonským. Kolínský měšťan byl takto povýšen do šlechtického stavu. Původní erb tvořil obrázek zeleného papouška na modrém štítu, klenot čili ozdoba na přílbě byla tři pštrosí pera, bílé, červené a zlaté barvy. Součástí tohoto povýšení bylo i povolení, aby se Jakub Krčín psal s přídomkem „z Jelčan“.⁹

Pokračování Krčínových aktivit přináší až další zachovaná městská kniha pro léta 1511 až 1518.¹⁰ Na první pohled překvapí, že kolínský Jakub Krčín je uveden v inkriminovaném období v samosprávných orgánech města toliko jednou jedinkrát, a to v roce 1512 jako „obecní starší

1. Kolín na historické mapě z února 1640, Carlo Cappelini.

z předměstí“.¹¹ V roce 1519 v další městské knize byl pak ještě jednou královským podkomořím jmenován jedním z obecních starších v Kolíně.¹² Jednalo se tu tak trochu o epilog jeho dlouhého veřejného angažmá ve městě, neboť za necelý rok se skončila jeho životní pouť. Jeho aktivity přetrhla morová epidemie, které skosila v Kolíně v roce 1520 řadu předních měšťanů¹³, mezi nimi také Jakuba Krčina z Jelčan.

Z hlediska jeho životní pouti pozorujeme dvě etapy. Jedna byla spojena s aktivitami ve vnitřním městě. Nepřehlédnutelný dům, který získal od Jana Rorýce, se nacházel na kolínském náměstí, což bylo přirozeně velmi prestižní místo.¹⁴ Druhý dům, zvaný přímo Krčínovský, stával v Kolíně dokonce hned vedle radnice. V druhé polovině 17. století na jeho místě vyrostl městský pivovar.¹⁵

¹¹ Tamtéž, f. 25r.

¹² AM Kolín, sign. A 5 (trhová kniha, 1518–1528), f. 44v.

¹³ Srv. Josef Vávra, Dějiny královského města Kolína nad Labem, Praha 2014 (reprint), s. 96–97.

¹⁴ Tamtéž, s. 112, 214.

¹⁵ Tamtéž, s. 214.

³ Tamtéž, f. 41r.

⁴ Tamtéž, f. 69v, 70r.

⁵ Tamtéž, f. 70v, 131r, 166r.

⁶ Viz pozn. 1.

⁷ Tamtéž, f. 31v.

⁸ Tamtéž, f. 28v. Byli to Vejdělek, Bukač, Kubík pekař a Jakub Krčín.

⁹ K tomu Jaroslav Schneider, Kolínský rodák Jakub Krčín z Jelčan a Sedlčan, vynikající český hospodář a rybníkář XVI. věku, Kolín 1936; Václav Hadač, Staročeský rybníkář Jakub Krčín z Jelčan, in: Tradice, č. 2–3, 1935; Josef Haubelt, Jakub Krčín z Jelčan. List z historie jižních Čech, Praha 2003. Vidímát dokumentu z roku 1509 je obsažen v listině Rudolfa II. z roku 1586, Národní archiv, fond DK, sign IV D 1, Krčín 1586, kart. 453. Petru Marešovi jsem zavázán díky za nalezení tohoto dokumentu.

¹⁰ AM Kolín, sign. A 4 (radní manuál, 1511–1518); v provizorním popisu fondu mylně označený jako trhová kniha.

Druhá etapa odráží posun v jeho podnikání, které výrazně překročilo městské opevnění a zaměřilo se v podstatě na zemědělské či agrární aktivity. Vydejme se proto v těchto směrech po jejich stopách.

V roce 1494 koupil „*Jakub zet*“ dům od Jana Rorýce za 176 kop gr. českých.¹⁶ Účastnil se i finančních obchodů s některými členy početné kolínské židovské minority. Tak v roce 1495 splatil židovi Munkovi 12 kop gr. českých a následujícího roku splatil tomuto muži dalších 6 kop gr. českých.

Jak jsem již uvedl, Jakub Krčín byl sladovník. To znamená, že se podílel na přípravě hlavní pivovarské suroviny – totiž sladu.¹⁷ Nakupoval obilí, v této době převážně pšenici, ale občas nechyběl ani ječmen. Z těchto surovin připravoval slad. Pivovarníci a sladovníci byli v Kolíně nejen na sklonku 15. století, ale i v tom následujícím dva samostatné cechy, a to cechy velmi důležité. Zdejší cechovní organizaci tvořilo v této době 14 cechů, a jejich představitelé, cechmistři, se střídali v úřadě pravidelně jako členové městské rady. Pivovarníci a sladovníci v tomto cechovním systému v Kolíně stávali ve sledované době na předních místech.¹⁸ V roce 1496 „*Jiřík Plaček předstoupiv před pány do rady plné, vyznal se dobrovolně, že Jakubovi Krčínovi, zeti svému, dal sladovnu, která jest vysazena k brance na předměstí klášterském proti dvorům Vyšínovu, strany jedné a Michkovi, strany druhé. A stoje před námi v radě plné, touž sladovnu přivlastnil Jakubovi předepsanou manželce jeho a dceři své Alžbětě a dětem jich ku jmění a držení a jich dědičnému požívání v těch mezích a právech, tak jak ji sám držel a požíval, bez překážky každého člověk...*“¹⁹ Krčín měl do té doby nejméně dva domy ve vnitřním městě, a nyní se jeho majetek dosti podstatně rozšířil.

Dvůr na nacházel na kolínském předměstí naproti Pražské bráně, v 16. století se tu nacházely tři podobné zemědělské podniky. Tento byl rozdělen v roce 1545 mezi Jana, Jiříka a Mandalénu Krčínovy.²⁰ Jednalo

¹⁶ AM Kolín, sine sign. radní manuál (1494–1500), f. 7v–8r.

¹⁷ Tamtéž, f. 70r. Je poněkud nečekané, že tuto skutečnost neuvádí Jaroslav Schneider v dodnes důležité práci Kolínský rodák Jakub Krčín z Jelčan a Sedlčan, vynikající český hospodář a rybníkář XVI. věku, Kolín 1936.

¹⁸ Cechovní organizaci ve městě tvořili: řezníci, pivovarníci, ševci, pekaři, krejčí, tkalci, sladovníci, soukeníci, koželuzi, kožišníci, kováři, bednáři a koláři, volejníci. Po polovině 16. století došlo jen k nepatrným změnám: řezníci, krejčí, bednáři, pekaři, kováři, pivovarníci, sladovníci, tkalci, volejníci, kožešníci, ševci, koželuzi, vinopalníci.

¹⁹ AM Kolín, sine sign. radní manuál (1494–1500), f. 51r.

²⁰ J. Vávra, Dějiny, s. 237–238.

se původně o mohutné zemědělské zařízení o rozloze patrně několika lánů. Pokud vezmeme v potaz skutečnost, že jeden staročeský lán se rovnal přibližně dnešním dvaceti hektarům, a připočteme-li k tomu úrodnost Polabí, vychází nám z toho velmi výnosný zemědělský provoz.

Padl již podruhé obrat, který nazývá nejstaršího známého Krčina *ze-
tém*. Podívejme se tedy na jeho rodinné poměry, jež jsou velmi důležité, ba klíčové pro celou tuto knihu. Jméno první Krčínovy manželky neznáme. Víme jen, že byla dcerou kolínského měšťana Rorýce, a zemřela před rokem 1496. Není jasné, zda manželé měli nějaké děti. Pravděpodobně nikoli. Druhou manželkou kolínského Jakuba Krčina se stala Alžběta Plačková, a to nejspíše v roce 1496. O jejím věku nelze nic říci, krom toho, že zemřela někdy po roce 1545. Z tohoto manželství se narodilo několik dětí: snad nejstarší syn se jmenoval Jan Krčín z Jelčan († 1562), dalším byl Jiřík Krčín z Jelčan († 1577); pro orientaci: jeho druhorozeným synem byl Jakub Krčín, rožmberský regent. Manželé měli ještě dceru Mandalénu, jež zemřela v roce 1575. Tolik tradiční rodokmen Krčínů z Kolína.

Tradovaný rodokmen není úplný. Jakub Krčín s manželkou Alžbětou měli ještě dalšího syna, Matěje. Tento mladý muž se v roce 1521 zúčastnil transakce se svojí matkou: „*Alžběta Krčínka s Matějem, synem svým, položila na placení dědiny Matoušovi řezníkovi 20 kgč.*“²¹ V roce 1499 žily tři děti Jakuba a Alžběty Krčínových: Matěj, Anička a Jiřík. Podle tohoto pořadí by byl Matěj nejstarší syn, a nejmladší z dětí, dcera, by se jmenovala Anna, a nikoli Mandaléna. Vyloučit nelze ani to, že Anna a Mandaléna byly sestry. To by znamenalo, že tito manželé měli až pět dětí, namísto tří, jak je standardně uváděno.²²

Matěj, Anička a Jiřík se mohli narodit ve velmi krátkém časovém období let 1496–1499, další dvě děti, Jan a Mandaléna, se narodily po roce 1499. Je tak pravděpodobné, že Jakub Krčín s manželkou Alžbětou měli pět dětí. Kolínský Jakub Krčín zemřel před 29. červnem roku 1520, kdy vystupuje při majetkové transakci Alžběta jako „*pozůstalá vdova po nebožtíkovi Jakubovi Krčínovi s syny svými.*“²³

Před rokem 1500 se soustředily aktivity Jakuba Krčina převážně do vnitřního města Kolín, aby počínaje rokem 1498 došlo k zásadnímu odklonu od této původní trajektorie. Tehdy totiž Jakub Krčín zakoupil lán polnosti (= 20 ha) od Václava Materny.²⁴ Další majetkové transakce

²¹ AM Kolín, sign. A 5 (kniha trhová 1518–1528), f. 92v.

²² J. Schneider, Kolínský rodák, s. 5 (rodokmen).

²³ Tamtéž, f. 56r.

²⁴ AM Kolín, sine sign. radní manuál (1494–1500), f. 135r.

Krčínovy pocházejí až z let 1516–1520 a týkaly se prakticky výlučně zemědělských nemovitostí. Tak v roce 1517 „koupil pravým trhem lán dědiny, kterouž Tobiáš koupil od Štítarského za 80 kgč od Vaňka Tobiáše, na to placení po 7 kgč.“ Koupil i dvůr, zde se jednalo velmi pravděpodobně o selskou usedlost, která „podle fortny (= brány) leží.“²⁵ Tato transakce byla dokončena splátkami v následujících letech.

Tyto transakce odrážejí závažnou změnu profesní orientace Jakuba Krčína. Nepřehlédneme, že jsou vesměs nasměrovány mimo město, a navíc se týkaly téměř výlučně nákupu zemědělské půdy. Nemáme doklady o tom, že by tento zámožný měšťan prodal několik domů, které držel ve vnitřním městě, a odstěhoval se na nedaleký venkov. Nikoli, bylo by to krajně nepravděpodobné. Zdá se, že tak podstatným způsobem rozvinul své podnikání v sladovnické branži. Nebojím se označit tyto aktivity tímto dosti moderním termínem. Neznamenal to nic jiného, než že jeho zemědělská polnost mu poskytovala více obilí, přirozeně primárně pšenici, a to přinejmenším za nižší cenu, než když je nakupoval na místním, kolínském trhu. A tyto obiloviny mohl poté využít pro výrobu sladu ve vlastní sladovně. Neméně pozoruhodné je, že v těchto aktivitách pokračovala vdova Alžběta Krčínová, nazývaná Krčínka. Jen v roce 1520, kdy začala samostatně hospodařit, koupila bezmála půldruhého lánu polností (asi 30 ha) v blízkosti Kolína.²⁶

V roce 1524 „paní Alžběta Krčínka, stojící v radě, přiznala se tímto zápisem, že Jiříkovi synu svému, dává a postupuje toho dvoru, který koupili od Vaňka Tobiáše k mocnému a dědičnému vladařství, k jmění, držení a dědičnému požívání, a jeho mocným hospodářem.“²⁷ Tento krok neznamenal nic menšího, než že vdova Alžběta předala hospodářství synovi Jiříkovi. Jednalo se patrně o nejmladšího syna. Vdova tento odkaz učinila s podmínkou, že jí Jiřík vydá 25 kop gr. českých na její živobytí.

Je velmi pravděpodobné, že polnosti, které vdova Alžběta pustila svému synovi Jiříkovi, se nacházely v okolí královského města. Zdali některé ležely ve vsi Polepy, kde získal tento Krčín určité majetky, a kde posléze rovněž žil, nelze s jistotou říci. O životě tohoto muže je toho známo opravdu velmi málo. Kdy se Jiřík oženil, není známo. Jeho manželka Kateřina Čejková z Olbramovic, matka našeho Jakuba Krčína, pocházela ze starého českého rodu Olbramoviců; krom toho, že byla matkou

²⁵ AM Kolín, sign. A 4 (kniha trhová 1512–1518), f. 120r, 147v.

²⁶ AM Kolín, sign. A 5 (kniha trhová 1518–1528), f. 56r, 69r, 75r, 92v.

²⁷ Tamtéž, f. 142v.

Rod Krčínů z Jelčan

